

Таким чином, мова сьогодні йде про підготовку і підтримку професійного рівня вже сотень фахівців. Крім того, треба враховувати, що завдання підготовки експерта не вирішується шляхом одноразового стажування – це багатоетапний процес. Експертна дидактика покликана забезпечити однаковість підготовки експертів різних видів і форм навчання, а також спеціалізації навчальних закладів, що здійснюють таку підготовку, досягнення необхідного рівня з урахуванням вимог, що пред'являються до судового експерта. При цьому велике значення має власний рівень їх викладацького складу, його здатність дати не тільки теоретичні знання в галузі судової експертизи, але, головним чином, практичні, професійні навички по виробництву того чи іншого виду експертиз [3].

Слід підкреслити, що на думку багатьох вчених і практиків, система підготовки і навчання судових експертів – одна з найважливіших складових техніко-криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності.

У зв'язку з цим важливо відмітити, що досконалий рівень матеріально-технічного забезпечення та наявність комплексу навчальних об'єктів, методичного та інформаційно-довідкового забезпечення – є потужною базою для підготовки молодих спеціалістів та підвищення професійного рівня експертів. Оскільки від ступеня компетентності суб'єктів застосування спеціальних знань багато в чому залежить ефективність роботи в цілому. А також, впровадження обміну-стажування експертів різних напрямів досліджень як на регіональному так і на міжнародному рівні для вдосконалення професійних навичок, відкриє новий рівень підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Березюк О. С., Власенко О. М. Дидактика: теорія і практика : навч.-метод. посіб. для студентів гуманітарних факультетів. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/25153/1.pdf> (дата звернення: 26.02.2019).
2. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 21.02.2019).
3. Зинин А. М. Значение экспертной дидактики для процесса обучения судебник экспертов, профессор кафедры судебных экспертиз МГЮА имени О. Е. Кутафина, научная специальность 12.00.12 – криминалистика; судебно-экспертная деятельность; оперативно-розыскная деятельность. *Вестник Московского университета МВД России* № 5 / 2016. URL: ¶
4. <https://studfiles.net/preview/6855369/page:5/> (дата звернення: 27.02.2019).

УДК 343.98

*Гаспарян С. Г., ст. наук. співробітник Харківського НДІСЕ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1050-8292>,
e-mail: femida2015@ukr.net*

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС ЙОГО ПІДГОТОВКИ

Діяльність судового експерта досить часто пов'язана з процесом міркування індивіда про те, що відбувається в його свідомості. Саме тому, розглядаючи процесуальний компонент рефлексивної культури, який забезпечує ефективну професійну діяльність судового експерта, необхідно зупинитися на характеристичі вмінь, які входять до складу цієї культури.

Деякі дослідники визначають уміння, як готовність особистості до певних дій або операцій відповідно до поставленої мети, на основі набутих знань і навичок (О. Абдулліна, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Л. Спірін). На основі положень психологічної концепції діяльності, інші науковці (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн) визначають уміння як систему внутрішніх і зовнішніх дій. Саме діяльність у вигляді чітко визначеної системи операцій, а не вміння та навички, має складати мету і предмет формування судового експерта, як професіонала [1, с. 24].

Слід зауважити, що фізіологічною основою розвитку умінь і навичок є утворення тимчасових нервових зв'язків, які, закріплюючись, стають стереотипами. Засвоєння умінь і навичок здійснюється шляхом багаторазового виконання окремих вправ. Якщо таке уміння не використовується тривалий час і не вдосконалюється (тобто залишається без розвитку), воно, в кращому випадку, консервується, але, найчастіше, перестає існувати [2, с. 73–74].

У науковій літературі відображені такі підходи до класифікації вмінь:

— за спрямованістю (навчальні, трудові та ін.);

— за рівнями організації діяльності (операційні, тактичні, стратегічні) [3, с. 124].

Поряд із цим, необхідно виділити класифікацію умінь, запропоновану відомим науковцем І. Лернером, який всі уміння поділяє на:

— практичні (проведення випробувань, складання описів тощо);
— інтелектуальні (переформування думок, співвіднесення мети, кроків і результатів дії);
— організаційні (розподіл часу і порядку вивчення об'єктів, змісту, перевірка правильності, усвідомлення мети дії, вибір оптимальних умов для її здійснення тощо) [4].

У контексті нашого дослідження доцільно виділити класифікації умінь за рівнями оволодіння дослідною діяльністю судовим експертом з урахуванням власних спостережень:

— перший рівень – початкове уміння або репродуктивне усвідомлення цілі дії та пошук способів її виконання, що спирається на раніше набутий досвід під час навчання у закладах вищої освіти (зазначений рівень має яскраво виражений характер проб і помилок);

— другий рівень – діяльність набуває стабільності у деяких вміннях або характеризується частково-пошуковими вміннями (оволодіння вміннями у виконанні окремих прийомів і операцій); відбувається уточнення складу необхідної системи знань, сформованими є специфічні для даних дій навички; з'являються творчі елементи в діяльності експерта;

— третій рівень – уміла діяльність або творчі вміння, тобто творче використання знань і навичок з усвідомленням не лише мети, але й мотивів вибору способів і засобів її досягнення; оволодіння вміннями на рівні тактики експертної діяльності;

— четвертий рівень – майстерність або професійні вміння, яке передбачає оволодіння вміннями на рівні стратегії експертної діяльності, творчий розвиток здібності самостійно ставити перед собою загальні цілі та завдання діяльності, розробляти оригінальні плани, реалізувати їх на основі творчого використання різних умінь з метою досягнення високих результатів [2, с. 74–75].

Провідною групою умінь судового експерта є аналітичні уміння, оскільки мають істотну особливість, що підкреслює їх важливість. Вони фактично пронизують інші групи умінь судового експерта, є основою його діяльності. Підтвердженням цього можуть бути такі приклади: уміння відбирати, розподіляти, об'єднувати й синтезувати інформацію щодо наданих на дослідження об'єктів відповідно до поставлених завдань, з урахуванням рівня методичного та матеріально-технічного забезпечення (аналітико-проектувальні уміння); уміння доцільно застосовувати методи експертних досліджень (аналітико-реалізаційні уміння).

Досліджуючи аналітичні уміння судового експерта необхідно розкрити сутність поняття «аналіз». Аналіз є розумовим або реальним розчленовуванням предмета на складові частини, кожна з яких потім вивчається для того, щоб за допомогою синтезу об'єднати в єдине ціле, збагачене новими знаннями. При цьому враховується співвідношення якостей, рис цілого й частини. Частина може ввійти до складу цілого, маючи деякі загальні з ним властивості (наприклад, дія як частина діяльності). Аналіз не зводиться тільки до розумової або логічної операції. Аналіз допомагає виробляти судження і поняття про істотні властивості предметів або явищ [5, с. 13]. Таким чином, термін «аналіз» можна розуміти у різних значеннях, серед яких доцільно виділити такі, як:

— синонім терміну «дослідження»;
— метод пізнання, що включає сукупність прийомів і закономірностей розчленування предмета дослідження на складові його частини й встановлення взаємовідношення останніх;
— логічний компонент опозиції «аналіз і синтез», інакше кажучи, як процес мислення або метод пізнання, протилежно спрямований процесу або методу синтезу;
— інтелектуальне уміння.

Досить важливим для формування судового експерта є самоаналіз, оскільки саме він дозволяє йому оцінювати свою діяльність і свої можливості. Поняття «самоаналіз», як самостійна категорія у філософії й психології не розглядається, але воно тісно пов'язане й органічно входить у такі філософські й психологічні категорії як самоспостереження, самопізнання, самооцінка, саморегуляція тощо. Наведені категорії тісно взаємопов'язані. Якщо орієнтуватися на визначення, надані такими вченими, як М. Д'яченко і Л. Кандибович [6], то самоспостереження можна розуміти як спосіб самопізнання. Самопізнання стає можливим завдяки сприйняттю й осмисленню своїх дій, поведінки та ін. і виконує функцію, пов'язану із самовдосконаленням, спираючись на результати самоаналізу. Самоспостереження, самоаналіз, самозвіт, порівняння – це ті засоби, які дозволяють людині оцінити себе з погляду

ступеня відповідності зразку, еталону, у нашому випадку таким еталоном є висококваліфікований судовий експерт. Успішність здійснення самооцінки судовим експертом залежить від розвиненості рефлексії, критичності, вимогливості до себе [6, с. 243]. Самоаналіз є прийомом саморегуляції, що необхідний для встановлення рівноваги між середовищем і організмом, а також для управління емоційним станом людини [6, с. 245].

Самоаналіз діяльності судового експерта можна розглядати як процес пізнання, вивчення ним стану, результатів, особливостей своєї роботи; встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між елементами наукових та експертних досліджень, що виконуються судовим експертом; визначення шляхів подальшого вдосконалення своєї діяльності.

Поряд із цим, треба зауважити, що у діяльності судового експерта самоаналіз не є самоціллю, скоріше це – спосіб осмислення досвіду колег, стимул до творчості та професійного зростання. Саме самоаналіз (рефлексія) дозволяє судовому експерту пояснити самому собі виявлені факти, явища, знайти їх причини, через проникнення в глибину явищ. Крім того, самоаналіз дозволяє побачити те, що не лежить на поверхні і недоступне для зовнішнього спостереження.

Таким чином, необхідно констатувати, що рефлексивна культура судового експерта включає систему рефлексивних умінь і навичок, які формуються і розвиваються в процесі його діяльності: аналіз відповідності змісту діяльності судових експертів поставленим завданням; аналіз ефективності методів, які застосовувалися, прийомів і засобів професійної експертної діяльності; аналіз причин успіхів і невдач, помилок і перешкод в ході реалізації завдань судової експертизи; аналіз досвіду своєї діяльності. Саме тому судовому експерту необхідно постійно розвивати свої інтелектуальні вміння серед яких: аналіз, порівняння, узагальнення тощо.

Список використаних джерел:

1. Капичникова О. Б. Профессиональная деятельность учителя. Саратов : СГУ, 1994. 124 с.
2. Дегтяр Г. О. Формування рефлексивної культури студентів педагогічних університетів : дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2005. 182 с.
3. Новиков А. М. Научно-экспериментальная работа в образовательном учреждении (Деловые советы). Москва : РАО, 1998. 346 с.
4. Лернер И. Я. Качество знаний учащихся. Какими они должны быть. Москва : Знание, 1978. 48 с.
5. Психология. Словарь. Под ред. А. В. Петровского и М. Г. Ярошевского. Москва : ИПЛ, 1990. 702 с.
6. Психология. Словарь-справочник. Под ред. М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбовича. Минск : Хелтон, 1998. 399 с.

УДК 343.98

*Домбай М. М., ст. викладач Університету державної
фіскальної служби України
Пономаренко І. В., курсант Університету державної
фіскальної служби України,
e-mail: Ponomarenkoira@i.ua*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Експертне забезпечення правосуддя в Україні – одне з найважливіших завдань суспільства і держави, яка прагне посісти гідне місце у світі. Судово-експертна та криміналістична діяльність стають усе більш затребуваними як у кримінальному провадженні, так і в інших видах судочинства. Розбудова правової держави на теренах України в умовах антитерористичної операції, трансформації злочинності, реформування органів кримінальної юстиції, нового кримінального процесуального законодавства потребує консолідації зусиль теоретиків і практиків у протидії злочинності. Судовій експертології на сьогодні приділяється значна увага. У своїх працях науковцями як О. Шляхов, Р. Белкін, А. Вінберг, Н. Малаховська, О. Ейсман, Ю. Корухов, І. Алієв, Т. Аверьянова, О. Россінська, Н. Клименко, В. Гончаренко, с. Бичкова, В. Мітричев, В. Арсеньєв, М. Сегай та інші присвячено багато внесків по вивченню теорії судової експертизи.

Розвиток інституту судових експертиз суттєво розширив її можливості, і судова експертиза, як вид специфічної діяльності, через міждисциплінарний характер стала об'єктом самостійного наукового знання. У зв'язку з цим виникли пропозиції про створення загальної теорії судової експертизи [2, с. 234]. Треба підтримати думку М. Я. Сегай, що природа знань